

Prontadad da surpigliar in uffizi – tge ston ins midar?

Giuvn professer cun ragischs sursilvanas perscrutescha la lavur da milissa

CUN PIRMIN BUNDI HA DISCURRÌ
CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Empè da far servetsch militar pon ins surpigliar in uffizi communal e tgi che s'engascha en il cussegl da scola sto pajar damain taglia. Talas ideas ha il professor per politologia Pirmin Bundi suttemess en in questunari a persunas che lavuran en gremis comunals.** Bleras vischnancas sa desperechan perquai ch'ellas na chattan nagin persunal per occupar suprastanza, cussegls da scola e cumissiuns da gestiun. Novas ideas fissan d'engrà. Da preschent evaluescha Bundi ensemen cun dus auters scienziads las respostas sin il questunari. L'avrigl 2019 duai lura cumparair tar NZZ Libro in cudesch davart il sistem da milissa en noss pajais e co ch'ins al stuess reformar.

Ademplis Vos sez er en in uffizi communal?

Pirmin Bundi: Jau n'hai mai gi la pussaivladad da surpigliar in uffizi. Jau sun creschì si a Turitg e viv uss a Berna. Gremis da milissa datti plitost sin la cham-pagna. Jau m'interessesch dentant sco politolog per la lavur da milissa.

Co analisais Vos la lavur da milissa?

1793 persunas han respundi noss questunari. I sa tracta da persunas ch'ademleschan uffizis en 80 vischnancas da tuttas regions svizras – er a Mustér, Zezras, Termin e Poschiavo. Nus avain vuli savair da questas persunas pertge ch'ellas s'engaschan, quant temp ch'ellas impundan, tge indemnaziuns ch'ellas survegnan, co ch'il patron reagescha, tge ch'ins stuess midar etc.

Tge avais Vos chattà or?

Nus essan stads surstads: Ils blers èn detg cuntents. Els han segir ideas tge ch'i fiss da midar. La chargia da lavur è s'augmentada enorm ilz ultims onns, l'uffizi daventa adina pli cumplitgà, ins stuess bunamain esser specialist. Ils blers n'èn gea betg glied dal fatg, mabain forsa er ina giada in pur che fa president communal. Nus avessan spetgà ch'is blers dian: Nus vulain dapli raps. Il problem principal n'è dentant betg l'indemnaziun bassa, mabain ch'ins sto prestar adina dapli. Ils blers giavischon perquai agid administrativ u support per chapir meglier la materia.

Quai fa propi surstar. Cun meglras indemnaziuns pudessan ins gea reducir il pensum da lavur ed avess uschia dapli temp per l'uffizi.

Tgi ch'ha in uffizi less s'engaschar per la communitad. U far novas experientschas. Igl èn incumbensas interessan-

Plirs premis ha Pirmin Bundi recaltgà per sias retschertgas politologicas – per exempel per sia dissertaziun.

FOTO C. CADRUVI

tas. En Svizra gudogna blera glied relativ bain, perquai na giavischon persunas en tals uffizis gnanc exnum meglras indemnaziuns.

Tge pia?

Ils blers vulan prestar lavur strategica. Il problem è dentant ch'ins sto surpigliar massa lavur operativa.

Cun auters plets: Tgi che va en ina suprastanza less far politica e vegn lura sin il mund perquai ch'el sto surpigliar dossiers lungurus e timunar cumissiuns da pumpiers, da traffic u da tgira.

Exact. Jau hai organisà l'onni passà in seminari cun quest tema a l'Universitad a Berna ed hai envidà il president designà da Bravuogn/Filisur per in referat ospitant. El ha descrit exact quest problem. Sia vischnanca sto reverder in'ovra idraulica e la suprastanza sto sa fatschentar cun dumondas tecnicas: Tge far cun il motor? Ina revisiun? U cumprar in nov? Blers crain ch'ins discuteschia en ina suprastanza dumondas sco: Lain nus ina nova scola? U lain nus collavurar pli intensiv cun tschella vischnanca? Avant che cumenzar han ins in tut auter maletg da l'uffizi. Blers fan lura mo ina legislatura e chalan.

In uffizi communal è pretensius, ma era sec interessant

I duvrass pia agid administrativ e support puncto cuntegns.

Gea, ma era sustegn dal patron. I dat interpresas che promovon a moda activa la lavur da milissa tar ils collavurants. Auters patrons pussibileschan temps da lavur flexibels, uschia ch'ina persuna en uffizi po far liber ina giada l'avantmezdi u ir la saira pli baud. Ma i dat era patrons che scumondan da surpigliar uffizis.

Pertge?

Tscherts patrons han tema da conflicts d'interess.

Per tals cas exista la recusaziun, pia ch'in suprastant va ora cura che la suprastanza decida insatge nua ch'el è

cumpiglià. Datti propi patrons che scumondan da surpigliar in uffizi?

Gea. Atgnamain curius, pertge els acceptan gea era ch'is umens van a militar. Gliez è okay, ma sch'ins fa insatge per la vischnanca na vai tuttenina betg.

Blers fan mo ina legislatura e chalan

Pertge surpiglia insatge il burdi d'in uffizi?

In uffizi è pretensius, ma era sec interessant. Igl è insatge ch'enritgescha la vita e sa far plaschair. Giuvens pon rimnar experientschas per far carriera politica, per ir en il cussegl grond e suenter en in parlament federal. Nus essan propi stads surstads da las respostas positivas en noss questunari. Ma nus avain sa chapescha dumandà glied che sa chat-ta en in uffizi. Forsa stuess ins ina giada interrogar glied ch'ha chala.

Malgrà Voss resultats positivs: Las vischnancas han savens miserias dad occupar ils uffizis. Pertge?

En ils vitgs, gist en il Grischun, vivan oz damain abitants. Tgi ch'ha ina buna scola-ziun banduna savens la Val. Il pool da persunas che less e che po ademplir in uffizi è pli pitschen. Plinavant custa in uffizi oz dapli temp che pli baud. Ozendi n'èn blers betg pli pronti da surpigliar in tal pensum sper la lavur. Avant trent'onns gievan ins anc en la musica dal vitg. Era las uniuns han oz da sbatter.

Tge motivass da surpigliar in uffizi?

En noss questunari avain nus fatg diversas propostas: dapli paja u in pensum fix da forsa 20 pertschient. In'otra pussaivladad fiss da dar als esters il dretg da votar sin plaun communal.

Lura pudessan ils esters surpigliar in uffizi?

Gea, en Romandia han ins fatg bunas experientschas. Era la constituziun grischuna lubescha a las vischnancas dad introducì il dretg da votar per esters. Per la Surselva u l'Engiadina fiss gliez segir ina pussaivladad. Là vivan blers Portughes u Talians ch'èn bain integrads e discurren meglier rumantsch ch'jau.

In'otra proposta fiss da procurar per in pool dad experts da differentas spartas che stessan a disposiziun sch'in suprastant dovra cussegliaziun. Las vischnancas pudessan era procurar per curs da perfecziunament cun certificats da management. Cunzunt per giuvens fiss gliez attractiv per il curriculum.

Fin qua faschais Vos propostas che sa movan en las schainas usitadas.

Nus avain era proponi d'introducì ina deducziun da taglia. U canortas d'uffants per mammas u babs che lessan sa deditgar a l'uffizi. Las vischnancas pudessan surpigliar la cassa da malsaus u l'assicuranza d'accidents. Ina proposta pli provotganta è quella d'ina sort servetsch da burgais: Ina persuna che na less betg prestar servetsch militar u betg far curs da repetiziun pudess dir: «Jau ma met a disposiziun per in uffizi sco servetsch a la communitad.» Lura datti era models ch'èn gia sa cumprovads en tschertas vischnancas: In president communal en uffizi cumplain u il model da gestiunari. Derasadas èn plinavant las fusiuns da vischnancas, ma era l'obligaziun d'acceptar l'elecziun, pia ch'ins po sfurzar insatge dad ademplir l'uffizi.

Tgeninas da questas propostas han chattà la meglra accoglientescha?

Sco gia ditg, meglras indemnaziuns n'èn gnanc uschè giavischadas, era betg fusiuns da vischnancas. Il servetsch da burgais percenter han blers considerà sco proposta attractiva. Er ils curs da perfecziunament cun certificat u premias da malsaus pajadas entran la vischnanca han chattà buna accoglientescha. Las persunas en uffizi lessan survegnir insatge, ma gnanc uschè bler. Impurtant è: Blers han il sentiment che la reconuschienscha per in tal uffizi saja pli pitschna che pli baud. La populaziun na reconuscha betg questa prestaziun.

Nagin splatta spatlas?

Exact, adina sch'i capita insatge negativ vegn reclamà, ma sch'igl è bun e marscha nagin che di insatge. Era las medias focusseschan be sin varts negativs.

In servetsch da burgais, fiss quai per Vos persunalmain in'opziun? Fissas Vos sez pront da surpigliar in uffizi empè da prestar servetsch militar?

Gea. Jau hai fatg la recruta e sun suenter stà schuldà d'infurmaziun. Da quels datti mo paucs ed en mes emprim curs

da repetiziun n'ha mes uffizier betg propi savì tge incaricas ch'el ma duai dar. Quai è stà demotivant. Jau hai gidà trais emnas en cuschina. Ma jau hai vuli far insatge che porta in benefit per mai e per la societad ed hai decidì da far servetsch civil. Sch'i avess dà l'alternativa da far in uffizi da milissa fiss quai stà fitg bun.

Quant ditg fissas Vos lura stà pront da prestar servetsch da burgais? Ina perioda d'uffizi en ina cumissiun da gestiun empè d'in curs da repetiziun?

I dependa da l'uffizi. En tschertas cumissiuns han ins magari mo mintga mais ina sesida. L'executiva dovra bler dapli temp. Quai è sa chapescha in auter pensum. Ins po forsa dir: Ina legislatura en in'executiva basta per remplazzar ils curs da repetiziun.

È il sistem da milissa per la Svizra ina necessitad?

La populaziun resenta quai sco bun sistem. La Svizra n'ha mai gi in retg. Ins na vul nagina elita. La classe superiura è adina in pau suspecta. Ins vul che la politica vegnia fatga da la glied. Igl è en nossa DNA. Ed igl è il chapital politic che nus avain. Nus avain in sistem da milissa cun il principi che mintgin ch'ha il dretg da votar po far in tal uffizi. Nus avain er il sentiment che mintgin sappia ademplir in tal uffizi.

Betg sco en auters pajais nua ch'ins ha in patratgar d'elita e l'impressiun ch'in pur na possia betg far politica. En Svizra datti blers purs che van en la politica e che surpiglian uffizis.

Ils purs èn per part fitg flexibels e pon parter en sez la lavur en lur manaschis. Ma insatge che lavura sin banca a Cuira na po betg decider sez cura ch'el lavura. Qua datti er ina responsabladad dals patrons e da las interpresas. Er els han l'obligaziun da porscher la pussaivladad da surpigliar tals uffizis e betg mo las vischnancas.

Il sistem da milissa è noss chapital politic

Tge duvrass per che Vos sez surpigliass in uffizi en ina vischnanca grischuna?

Sch'ins guarda tgi che surpiglia uffizis èsi persunas tranter 40 e 64 onns. Igl è savens persunas cun famiglia, ch'han fatg carriera u cuntanschi ina tscherta posiziun.

Fissas Vos anc memia giuvn?

Jau fiss forsa anc memia giuvn. I dovra er ina tscherta experientscha. Igl è schon bun che giuvens s'engaschan e candideschan per uffizis. Ma i na fiss betg bun sch'in'executiva communal fiss occupada mo cun persunas tranter 20 e 30 onns. Gist sch'ins ha lura sez famiglia possedan ins dapli experientscha.

Giuvens pon per part er esser surdumandads en ina tala posiziun.

Gea. Ma per mai, sch'jau abitass en ina vischnanca grischuna, fissi segir in'opziun. Il problem è simplamain che blers che possedan ina buna furmaziun abiteschan en las citads. Ma cun 40 u 45 onns pudess jau schon m'imaginar da surpigliar in uffizi da milissa.

Giuvn scienzià cun pulita carriera

Pirmin Bundi è creschì si a Turitg en ina famiglia rumantscha. Ses geniturs derivan da Curaglia e da Mumpé Medel, uschia ch'el maschaida a moda simpatica ils dialects da Medel e Mustér. Sco giuvn politolog ha el gia percurrì ina carriera per la quala auters dovran blers onns. Studegià ha el a Berna e Turitg ed en il rom dal program dad Erasmus er a Copenhagen. Sia dissertaziun «La rolla da l'evaluaziun politica en ils parlaments svizzers» ha el concludì cun in summa cun laude. Per pliras lavurs da retschertga ha el recaltgà premis. Dapi questa stad lavura el sco professor da politologia a l'institut per administraziun publica a Losanna.